

UNIVERSITATEA „OVIDIUS” DIN CONSTANȚA
ȘCOALA DOCTORALĂ DE ȘTIINȚE UMANISTE
DOMENIUL DE DOCTORAT FILOLOGIE

REZUMATUL
TEZEI DE DOCTORAT
*„Tipologia structurilor interogative
în textele biblice românești”*

CONDUCĂTOR DE DOCTORAT:

Prof. Univ. Dr. Petre Gheorghe BÂRLEA

STUDENT-DOCTORAND:

Cornelia Andreea Cristea (Cojocaru)

Constanța

2013

CUPRINS

SIGLE ȘI ABREVIERI

INTRODUCERE

1. Argument
2. Stadiul cercetărilor
 - 2.1. Studii referitoare la interogație
 - 2.2. Studii referitoare la limbajul biblic
 - 2.3. Studii referitoare la retorica biblică
 - 2.3.1. Cercetări pe plan internațional
 - 2.3.2. Cercetări românești
3. Metode de lucru
4. Materialul de lucru
5. Precizări terminologice

1. LIMBAJUL BISERICESC ȘI RESURSELE SALE COMUNICATIVE

- 1.1. Importanța textului biblic în analiza discursului scris
- 1.2. Particularități ale actelor de vorbire în limbajul biblic
- 1.3. Locuționar și alocuționar în interogațiile biblice

2. STRUCTURI INTEROGATIVE DESTINATE OBȚINERII DE INFORMAȚII

- 2.1. Întrebări de alegere
- 2.2. Întrebări de identificare
 - 2.2.1. Întrebări de identificare alternative
 - 2.2.2. Întrebări introduse prin cuvinte interogative
- 2.3. Întrebări generice
- 2.4. Întrebări ecou

2.5. Întrebări evaluative

3. ÎNTREBĂRI CU FUNCȚIE FATICĂ ÎN TEXTUL BIBLIC

3.1. Întrebări conector

3.2. Întrebări ofertă/sugestie

3.3. Întrebări modalizate

4. ÎNTREBĂRI CLASIFICATE DUPĂ FUNCȚIA DE RĂSPUNS

4.1. Întrebări slab orientate

4.2. Întrebări puternic orientate/retorice

5. VARIABLELE SOCIO-PRAGMATICE ALE INTEROGAȚIEI

5.1. Participanții la dialog și contextul extralingvistic

5.2. Gradul de coerență a întrebărilor

5.2.1. Întrebări cu coerență directă

5.2.2. Întrebări cu coerență indirectă

5.3. Întrebări concrete cu substrat spiritual

5.4. Întrebări instituționalizate

5.4.1. Întrebări didactice de tip catehetic

5.4.2. Întrebări de tip juridic

5.4.3. Întrebări oratorice

CONCLUZII

BIBLIOGRAFIE

ANEXA 1. Corpus de enunțuri interogative

REZUMATUL

TEZEI DE DOCTORAT

„Tipologia structurilor interogative în textele biblice românești”

Cuvinte cheie:

Interogație biblică, acte de vorbire interogative, schimburi dialogale, *Noul Testament*, interogații informative, interogație retorică, text biblic.

Teza noastră reprezintă o abordare interdisciplinară a unui act de vorbire care implică, prin definiție, două domenii importante ale cunoașterii umane: *logica* și *lingvistica*. La acestea, noi am adăugat și un al treilea domeniu, *teologia*, pornind de la ideea că textul biblic imprimă o încărcătură cognitivă, emoțională și lingvistică de natură specială interogațiilor umane.

În realizarea lucrării am pornit de la premisa că structurile interogative reprezintă acte de vorbire cu mare încărcătură pragmatico-lingvistică în oricare dintre nivelurile și stilurile limbii. Ele pot da seama de mecanismele gândirii umane și relațiile lor cu limba în care se materializează formele respective ale judecății și ale sentimentelor, indiferent dacă cercetăm „universaliile limbii” (și ale gândirii, nu mai puțin) sau, dimpotrivă, specificul limbii – acel „geniu intern” (*innere Sprachform*) despre care vorbea Wilhelm von Humboldt, încă din 1836¹. Astfel, am considerat că, din perspectiva lingvistului, nucleul interacțional „întrebare-răspuns” este un prilej de analiză pragmatică a comunicării, în varianta ei biblică. Acesta este motivul pentru care ne-am propus să cercetăm modul de manifestare a diverselor structuri interogative în textul biblic.

Pentru început, am extras un corpus bogat de enunțuri interogative din scrierile *Noului Testament* și ne-am propus să realizăm o tipologie a acestora, după criteriile oferite de metodele utilizate (formale, descriptive, logico-semantice, pragmatice etc.). În dorința de a

¹ La scurt timp după publicarea fragmentelor sale referitoare la relația general–particular în evoluția limbilor (cf. W. von Humboldt, *Despre diversitatea structurală a limbilor și influența ei asupra dezvoltării spirituale a umanității*. Trad. rom. de E. Munteanu, București: Humanitas, 2008), din comparativismul istoric, foarte cultivat în epocă (Fr. Diez *et alii*), s-au desprins noile metode de cercetare a limbii, precum tipologia limbilor, apoi curentul etnolingvistic și filosofic al neogramaticilor, cultivat la noi de Ov. Densusianu, în studiile publicate mai ales în revista *Grai și suflet*.

surprinde trăsături particulare ale interogațiilor, rezultate atât din analiza straturilor de suprafață, cât și din a straturilor de profunzime ale acestor structuri, am selectat un corpus de texte din edițiile succesive ale *Bibliei*, ce au reprezentat etape diferite în istoria limbii române: *Biblia de la București* (1688), *Biblia de la Blaj* (1795), *Biblia de la Buzău* (1854-1856), *Biblia Sinodală* (1914), *Biblia Cornilescu* (1936), *Biblia Anania* (2001) și *Biblia în uz* (1982 și urm.).

Metodele și instrumentele de lucru utilizate pentru analiza interogațiilor biblice au fost impuse de obiectivele propuse în demersul nostru: gramatica descriptivă (tradițională și normativă, dar și cea modernă, de tip structural, semantic etc., precum GALR și GBLR), gramatica generativ–transformațională, gramatica sensului și a expresiei, pragmatica lingvistică. Pe lângă analiza comparativă a edițiilor succesive ale *Bibliei*, uneori, pentru verificarea particularităților unor construcții cu mare încărcătură logico-semantică și lingvistică, am procedat și la mici analize filologice, în sensul că am comparat respectivele structuri din română cu cele din greacă, slavonă și latină.

Ne-am structurat lucrarea în cinci mari părți, precedate de un capitol introductiv, ce prezintă stadiul cercetărilor în domeniul interogației, dar și în sfera retoricii biblice. În primul capitol, am descris rolul pe care textul biblic l-a avut în evoluția limbii române și particularitățile actului de vorbire în textul biblic, iar în următoarele capitole, cu caracter analitic propriu-zis, am realizat tipologia și analiza interogațiilor biblice, valorificând teoriile lingvistice, dar și pe ale argumentării, ale retoricii clasice și retoricii moderne.

Datorită diversității teoretice și terminologice a subiectului pe care l-am abordat, am considerat utilă prezentarea sumară a principalelor studii care au abordat aceste aspecte. Astfel, partea introductivă realizează o incursiune în lucrările apărute în domeniul interogației, în studiile românești ce au avut ca obiectiv studierea limbajului biblic, precum și în studiile universale referitoare la retorica biblică.

În ceea ce privește interogația în limbajul laic românesc, acesteia i-au fost consacrate câteva lucrări de specialitate, în care s-a încercat definirea ei din punct de vedere semantic, sintactic și pragmatic. Un punct de reper de primă importanță în domeniu este monografia Andrei Șerbănescu, *Întrebarea. Teorie și practică*, apărută la Editura Polirom, în anul 2002.

În schimb, am observat că, deși varianta religioasă a limbii române folosită în textele creștine și, în special, în *Biblie*, și-a pus amprenta, de-a lungul timpului, asupra istoriei și dezvoltării limbii române literare, limbajului biblic nu i s-a acordat suficient de multă atenție, ajungând în anumite perioade să fie ignorat în totalitate. Istoria studiilor referitoare la limbajul biblic s-ar putea împărți în trei mari etape, dacă ne referim la spațiul românesc al cercetării

filologice. Secolele al XIX-lea - al XX-lea, până în anul 1945, constituie o etapă a începuturilor, cu destule contribuții semnificative, dar cantonate, evident, la nivelul de atunci al stilurilor de exprimare și al metodelor de cercetare. Urmează apoi etapa 1945-1989, când ideologia dominantă a perioadei postbelice și caracterul preponderent laic al culturii românești de atunci au determinat ca numărul studiilor moderne legate de retorica biblică să fie extrem de mic. Au apărut, totuși, valoroase lucrări de istorie a limbii române, în care s-au valorificat textele biblice și religioase, în general, precum și ediții academice de text ale vechilor scrieri religioase (liturghiere, cazanii etc.), cu studii introductive și comentarii de înaltă ținută. În sfârșit, etapa de după 1990 constituie o re-descoperire a valorilor ascunse în textele religioase, studiate din cele mai diverse perspective și cu toate instrumentele de lucru oferite de metodele moderne de cercetare.

Aceeași direcție se remarcă și în domeniul retoricii biblice. Deși analiza retorică nu este o metodă nouă, de-a lungul timpului, în studiile biblice aceasta a fost neglijată, tratatele de specialitate ce au folosit sistematic această metodă de cercetare fiind destul de puține. Observațiile sunt valabile atât pentru studiile din străinătate, cât și pentru cele apărute în România. În literatura străină de specialitate, acest subiect este tratat mai puțin monografic, după știința noastră, și mai mult parțial, punctual, în articole și studii apărute în reviste sau volume tematice. Un interes sporit pentru retorica biblică s-a manifestat în cea de-a doua jumătate a secolului al XX-lea, când au fost organizate foarte multe conferințe pe această temă, crescând și numărul lucrărilor de specialitate publicate.

În primul capitol, pornind de la observațiile lingviștilor cu privire la primele ediții ale *Bibliei* (BB și BBj), am analizat rolul pe care textul biblic îl are în discursul scris în limba română, având în vedere evoluția limbii de-a lungul timpului, și anume, importanța limbajului biblic în formarea limbii române vechi și influența sa asupra limbii române moderne. În analiza pe am realizat-o, am pornit de la premisa că limbajul biblic a avut o importanță deosebită în formarea și dezvoltarea limbajului scris, deoarece acesta s-a constituit pornind de la primele scrieri, textele religioase, aparținând secolului al XVI-lea. Am constatat că secolul al XVI-lea rămâne punctul de referință pentru începuturile culturii scrise în limba română, fiind vizibile eforturile traducătorilor de a adapta textele ebraice, grecești, slavone (chiar dacă pentru realizarea acestora era folosită grafia chirilică), astfel încât să se potrivească spiritului lexical și morfosintactic autohton.

Tot în acest capitol am analizat modul în care actele de limbaj ce implică întrebări funcționează în textele *Noului Testament*, cu scopul de a semnală particularitățile situației de comunicare din aceste scrieri. De asemenea, pornind de la studiul comparativ al traducerilor

Noului Testament, am oferit o descriere a actelor de vorbire redată de-a lungul timpului în limba română prin intermediul limbajului biblic, ținând cont de cele trei componente ale actului de comunicare (elementul ilocuționar, locuționar și perlocuționar, în terminologia Austin-Searle). Analiza schimburilor dialogale a avut în vedere două criterii esențiale în producerea și înțelegerea unui mesaj: criteriul lingvistic (axat pe modul în care sunt alese și construite replicile) și cel situațional. Pornind de la observarea mișcărilor conversaționale ce implică întrebări, am remarcat că în *Noul Testament*, interacțiunea verbală este construită pe tiparul existent în limba română, cuprinzând structuri de inițiere, de menținere, de tranziție și de încheiere a conversației tipice sistemului nostru lingvistic.

Ultima parte a acestui capitol cuprinde analiza elementelor alocutive prezente în scrierile neo-testamentare. În ceea ce privește formulele de adresare în interogații, am remarcat că enunțurile interogative se caracterizează prin prezența diferitelor formule de adresare în cazul vocativ, predominând substantivele comune și proprii, precum și structurile dezvoltate, alcătuite, de obicei, din substantiv + adjectiv. Privind comparativ edițiile Bibliei, putem observa că, în cele mai multe cazuri, elementele alocutive în cazul vocativ își păstrează forma și topica de-a lungul timpului. Excepția o constituie formele pronominale în acest caz, absente în primele traduceri ale *Noului Testament* și introduse începând cu *Biblia Cornilescu*. De multe ori, construcțiile alocutive sunt orientate către ascultători, având rolul de a le atrage atenția asupra subiectului aflat în discuție, dar și de a transmite atitudinea afectivă favorabilă sau defavorabilă a emițătorului față de receptorii săi.

Următoarele capitole se ocupă de analiza în detaliu a diferitelor tipuri de întrebări, punând accentul pe aspecte ce țin de gramatica tradițională, dar și de tehnicile moderne de cercetare.

Cel de-al doilea capitol este dedicat interogațiilor informative și subcategoriilor acestor clase (întrebări de alegere, întrebări de indentificare, întrebări generice, întrebări ecou, întrebări evaluative). Pe lângă analiza morfolexicală, stilistică sau pragmatică a interogațiilor, am considerat necesar să realizăm o incursiune și în tehnicile retorice folosite de către vorbitori în adresarea întrebărilor. Astfel, am observat că, urmând tehnicile retorice antice, vorbitorii acordă o importanță deosebită exemplului, considerându-l un mijloc prin care argumentele lor capătă forță, contribuind la creșterea puterii de convingere (în cadrul interogațiilor analizate, cele mai multe exemple fac trimitere la *Vechiul Testament* sau la experiențele trăite de interlocutori).

În capitolul al treilea am avut în vedere funcția fatică a întrebărilor în textul biblic și am prezentat următoarele categorii de interogații: întrebările conector, întrebările ofertă/sugestie și întrebările modalizate.

Pornind de la funcția de răspuns, în capitolul al patrulea, am realizat o clasificare a interogațiilor din *Noul Testament*, identificând următoarele categorii: întrebări slab orientate sau de confirmare și întrebări retorice. Cele mai numeroase întrebări din cărțile *Noului Testament* sunt cele retorice (aproximativ 70 la sută din totalul de 976 de interogații selectate de noi). Analizând ponderea acestora, se poate observa că cele mai multe întrebări retorice sunt adresate de Iisus ucenicilor sau oponentilor săi, cu scopul de a le reproșa lipsa credinței și de a-i convinge de adevărul spuselor Sale. Și Sfântul Apostol Pavel, în *Epistolele* sale, folosește un număr foarte mare de astfel de întrebări, pentru a-și susține afirmațiile făcute. De asemenea, multe întrebări retorice din *Noul Testament* sunt adresate cu scopul de a exprima siguranța sau incertitudinea vorbitorului. Pe lângă aceste considerații, pornind de la studiul „Paul as Pastor: The Function of Rhetorical Question in First Corinthians”, al lui Wilhelm Wuellner, am concluzionat că interogațiile retorice în *Noul Testament* sunt folosite, în special, ca tehnici și premise ale discursului argumentativ², fiind completate și de alte mijloace retorice, precum exemplul, repetiția, folosirea cuvintelor interogative, topica cuvintelor, oximoronul.

Ultimul capitol cuprinde interogațiile biblice clasificate după variabilele socio-pragmatice. În textele *Noului Testament*, având în vedere aspectele contextului extralingvistic, am identificat întrebări la care locutorul nu așteaptă un răspuns (indiferent de numărul celor prezenți), întrebări adresate unui singur participant sau întrebări adresate mai multor participanți la dialog. Unele dintre ele sunt simple, în sensul că nu provoacă o discuție amplă, prin adresarea lor obținându-se un singur răspuns, iar altele sunt complexe, evidențiind progresia tematică a dialogului și dinamica relației dintre emițător și receptor.

Numărul întrebărilor adresate unei singure persoane este mai mic în scrierile *Noului Testament*, în comparație cu cele adresate mai multor ascultători, deoarece foarte multe interogații sunt adresate de Mântuitorul Iisus apostolilor Săi sau mulțimii care îl ascultă, de la care, de obicei, nu se așteaptă răspuns, intenția fiind retorică.

Relația dintre doi sau mai mulți participanți la dialog este influențată de propriul bagaj de cunoștințe culturale, lingvistice, sociale, psihologice sau de gradul de cunoaștere reciprocă, acesta putând fi determinat de lexicul folosit și având efecte asupra temelor abordate în

² W. Wuellner, 2004, pp. 49-77.

universul dialogului. Ținând cont de aceste considerații, prin analiza interogațiilor din *Noul Testament* se pot stabili și diferite tipuri de relații între interlocutori: de colaborare, relații conflictuale sau de putere. Atât interogațiile ce stabilesc relații de colaborare, cât și cele care indică relații conflictuale sunt destul de bine reprezentate în scrierile biblice. Relațiile de colaborare se întâlnesc, de obicei, între Iisus și ucenicii Săi, între Apostoli și oamenii cărora le era adresat Cuvântul lui Dumnezeu sau în cadrul pildelor. Categoria relațiilor conflictuale surprinde neînțelegeri, obiecții, controverse care, în unele situații, pot fi transformate din întrebări conflictuale în interogații constructive.

Pornind de la funcțiile interogației într-un dialog, se observă două categorii de legături în cadrul perechii întrebare-răspuns: coerență directă și coerență indirectă. În textul *Noului Testament* se întâlnesc ambele tipuri de relații. În acest sens, am ales spre ilustrare câteva exemple din *Evangelia după Matei*.

O categorie aparte a întrebărilor biblice este reprezentată de cele concrete cu substrat spiritual, ilustrate în lucrarea noastră prin două enunțuri din Matei 2, 1. Ele sunt enunțuri prin care se solicită precizarea concretă a unui loc, mai precis, a locului în care s-a născut Iisus Hristos. Asemenea întrebări, care au pus mari probleme de interpretare și de traducere editorilor moderni, conțin întotdeauna mai mult decât o solicitare de informație. Ele exprimă deja o altă informație, sugerează stări sufletești ale emițătorilor, reflecții filosofice ș.a.m.d. Tocmai de aceea se spune că întrebarea poate reda, cel puțin la fel de bine ca și un răspuns potrivit, întreaga alcătuire materială și spirituală a ființei care o formulează.

De cele mai multe ori, traducătorii *Noului Testament* au folosit strategic resursele limbii române pentru a evidenția scopul comunicativ al diferitelor întrebări. Astfel, anumite sensuri ale enunțurilor au fost exprimate în mod literal, în timp ce altele au fost implicate. Din acest motiv, am considerat necesară abordarea unor aspecte ce se referă la presupoziii, implicaturi și conotații. Am identificat în interogațiile analizate prezența unor termeni care pot fi considerați declanșatori de presupoziii: substantive comune și proprii, verbe cu implicații psihologice, verbe factitive și aspectuale, adverbe, structure sintactice comparative, atributive explicative.

Un alt subcapitol se referă la interogațiile instituționalizate prezente în *Noul Testament*, mai ales la cele didactice, la cele folosite în instanțele judecătorești, utilizate în confensiunea religioasă, sau oratorice.

În concluzie, textul biblic utilizează o mare bogăție de structuri interogative, apte să reflecte gândirea și credința creștină, dincolo de specificul universal uman din conținutul lor. Transpunerea unor asemenea enunțuri în română a însemnat o continuă luptă cu dificultățile

limbilor vechi, sacre, cu „strâmtoarea” limbii-țintă, dar și o probă de valorificare a resurselor compensatoare a celor două limbi (veche și nouă), o oglindă a evoluției mentalităților, în interpretarea textului, și a limbii române, în special.

BIBLIOGRAFIE

1. SURSE

- Biblia 1688*. Text stabilit și îngrijire editorială de Vasile Arvinte și Ioan Caproșu, 2001-2002, Iași: Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”.
- Biblia de la Blaj (1795)*. Ediție realizată sub înaltul patronaj al P.S. Virgil Bercea, episcopul Eparhiei Române Unite de Oradea, și sub egida științifică a Academiei Române, Institutul de Istorie Cluj-Napoca, cu binecuvântarea Î.P.S. Lucian Mureșan, Mitropolitul Bisericii Române Unite, 2000, Roma.
- Bibliea sau Sfânta Scriptură, Testamentul nou, vol. V*, 1856, Buzău: Tipografia Sfintei Episcopii Buzău.
- Biblia adecă Dumnezeiasca Scriptură a legii cei vechi și a cei noao*, 1856-1858, Sibiu: Tipografia dela Episcopia dreptcredincioasă răsăriteană din Ardeal.
- Biblia adecă Dumnezeiasca Scriptură a legii vechi și a celei nouă*, 1914, București: Tipografia Cărtilor Bisericești.
- Biblia sau Sfânta Scriptură*, 2001. Ediția jubiliară a Sfântului Sinod. Tipărită cu binecuvântarea și prefața Prea Fericitului Părinte Teoctist, Patriarhul B.O.R. Versiune diortosită după *Septuaginta*, redactată și adnotată de Bartolomeu Valeriu Anania, Arhiepiscopul Clujului, sprijinit de numeroase alte osteneli, București: Editura Institutului Biblic și de Misiune al B.O.R.
- Biblia sau Sfânta Scriptură*, 2002. Traducere de Dumitru Cornilescu. Ediție de studiu Thomson, Wolaran – Switzerland: La Buona Novella - Oradea, Editura Universității Emmanuel.
- Biblia sau Sfânta Scriptură*, 2002. Tipărită sub îndrumarea și cu purtarea de grijă a Prea Fericitului Părinte Teoctist, Patriarhul B.O.R., cu aprobarea Sfântului Sinod, București: Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române.

2. LUCRĂRI DE REFERINȚĂ

2.1. Tratatate, monografii, studii, articole

- ALFORD, Henry, 1868, *The New Testament for English Readers*, Vol. I, Londra: Gilbert and Rivington.
- ANANIA, Bartolomeu Valeriu, 2003, *Carte de lucru. Atelier biblic*. Ediție inițiată și îngrijită de Preotul Călin Florea, Cluj-Napoca: Editura Renașterea
- ANDERSON, Dean, 1999, *Ancient Rhetorical Theory and Paul*, Leuven: Peeters Publishers.
- ANSCOMBRE, Jean Claude, DUCROT, Oswald, 1983, *L'Argumentation dans la langue*, Bruxelles: Mardaga.
- AUNE, David-Edward, 1984, „Review of Galatians. Dialogical response to Opponents”, în: *Catholic Biblical Quarterly*, 46.
- AUNE, David-Edward, 1987, *The New Testament in Its Literary Environment*, Philadelphia: The Westminster Press.
- ARCHER, Dawn, 2005, *Questions and Answers in the English Courtroom. A sociopragmatic analysis*, Amsterdam: John Benjamins.
- ARISTOTEL, 2004, *Rhétorica*. Text bilingv. Traducere, studiu introductiv și index de Maria-Cristina Andreieș. Note și comentarii de Ștefan Sebastian Matei, București: Iri.
- ARVINTE, Vasile, 2001, „Normele limbii literare în *Biblia de la București*”, studiu lingvistic publicat în *Biblia 1688, I*, Iași: Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”.
- AQVIST, Lennart, 1965, *A new Approach to the Logical Theory of Interrogatives*, Uppsala.
- AUSTIN, L. J., 2004, *Cum să faci lucruri cu vorbe*, București: Editura Paralela 45.
- AVRAM, Mioara, 1997, „Un tip recent de compunere cu sintaxă aparte în limba română”, în: *Probleme ale exprimării corecte*, București: Editura Academiei.
- BANFIELD, Ann, 1982, *Unspeakable Sentences: Narration and Representation in the Language of Fiction*, Boston: Routledge & Kenan Paul Ltd.
- BARILLI, Renato, 1970, *Retorica*, Milano: Bompiani.
- BARILLI, Renato, 1969, *Poetica e retorica*, Bompiani, Milano, cf. și *Poetică și retorică*, 1975, trad. de Niculina Benguş. Prefață și note de Vasile Florescu, București: Editura Univers.
- BARRETT, Charles Kingsley, 1968, *A Commentary on the First Epistle to the Corinthians*, Londra: Adam & Charles Black.

- BARTHES, Roland, 1988, *L'ancienne rhétorique. Aide-mémoire*, în *Communication*, 16, reluat în: *L'aventure sémiologique*, Paris: Seuil.
- BĂLAN, Ioan, 1914, *Limba cărților bisericești. Studiu istoric și liturgic*, Blaj: Tipografia seminarului Greco-Catolic.
- BÂRLEA, Petre Gheorghe, 2000, *Miezul cuvintelor. Studii de lingvistică generală și lingvistică latină*, Editura Bibliotheca.
- BÂRLEA, Gheorghe, 2004, *Peithous Demiourgos. Știința și arta convingerii în antichitatea greco-latină*, Editura Bibliotheca.
- BÂRLEA, Petre Gheorghe, 2007, *Ana cea Bună. Lingvistică și mitologie*, București: Grai și Suflet – Cultura Națională.
- BÂRLEA, Petre Gheorghe, 2013, *Limba română contemporană...*, București: Editura Muzeul Literaturii Române.
- BÂRLIBA, Maria Cornelia, 2007, *Introducere în retorică*, București: Editura Printech.
- BELDESCU, G., 1995, *Punctuația în limba română*, București: Editura Procion.
- BENVENISTE, Émile, 1970, „L'appareil formel de l'énonciation”, în: *Langages*, nr. 17.
- BENVENISTE, Émile, 2000, *Probleme de lingvistică generală*. Vol. I, București: Editura Teora.
- BERRENDONNER, A., 1981, *Éléments de pragmatique linguistique*, Paris: Minuit.
- BETZ, Hans-Dieter, 1979, *Galatians. A Commentary on Paul's Letter to the Churches in Galatia*, Philadelphia: Fortress.
- BLACK, Edwin, 1978, *Rhetorical criticism*, Madison: University of Wisconsin.
- BLAKEMORE, Diane, 1994, „Echo questions: A pragmatic account”, *Lingua* 94.
- BOERS, Hendrikus, 1994, *The Justification of the Gentiles. Paul's Letter to the Galatians and Romans*, Peabody: Hendrickson.
- BONS, Jeroen, LANE, Robert Taylor, 2003, „Institutio Oratorio VI.2. On Emotion”, în *Quintilian and the Law: The Art of Persuasion in Law and Politics*, Leuven: Leuven UP.
- BORRING, Eugene, CRADDOCK, Fred, 2010, *The People's New Testament Commentary*, Westminster John Knox Press.
- BOTHA, J. Eugene, 1991, *Jesus and the Samaritan Woman: A Speech at Reading of John 4:1-42*, Leiden: E. J. Brill.
- BROADUS, Albert John, 1989, *Commentary on Matthew*, Kregel Publications.
- BROWN, John, *An Exposition of The Epistle of Paul the Apostle to the Galatians*, New York: Robert Carter and Brothers.

- BROWN, Penelope, LEVINSON, Stephen, 1987, *Politeness*, Cambridge: Cambridge University Press.
- BROWN, Raymond, *An Introduction to New Testament Christology*, Mahwah: Paulist Press.
- BRUCE, Frederick Fyvie, 1982, *The Epistle to the Galatians: A Commentary on the Greek Text*, William B. Eerdmans Publishing Company.
- CALBOLI, Gualtiero, 1984, *Ars rhetorica antica e nuova*, Genova: Istituto di Filologia Classica e Medievale.
- CARABULEA, Elena, 1962, „Clasificarea propozițiilor după scopul comunicării”, în *Limba română*, nr. 4.
- CARAGIU-MARIOȚEANU, Matilda, IONESCU-RUXĂNDIOIU, Liliana, 1977, *Dialectologie română*, București: Editura Didactică și Pedagogică.
- CARRILHO, M. M., 2000, *Rhétoriques de la modernité*, Paris: Presses Universitaires de France.
- CARSON, D.A., 2007, *New Testament Commentary Survey*, Grand Rapids: Baker Academic.
- CASSIUS, Dio, 1973 – 1985, *Istoria romană*, vol. I-III, București: Editura Științifică.
- CHAMBLIN, Knox, 2010, *Matthew*, Vol. I, Christian Focus Pubn.
- CHINDRIȘ, Ioan, IACOB, Niculina, BOGDAN, Adriana, 2007, *Vulgata de la Blaj (1760-1761) - o nouă provocare: ediție digitală*”, în: *Biblio – Brașov 2007. Conferința internațională de Biblioteconomie și Știința Informării*, Brașov: Editura Universității Transilvania.
- CHIVU, Gheorghe, 1997, *Civilizație și cultură. Considerații asupra limbajului bisericesc actual*, București: Editura Academiei Române.
- CHIVU, Gheorghe, 2000, *Contribuții la studiul limbii române literare – sec. al XVIII-lea (1688-1780)*, Cluj-Napoca: Editura „Clusium”.
- CHIVU, Gheorghe, 2012, „Scrișul religios, componentă definitorie a culturii vechi românești”, în *Dacoromânia*, serie nouă, XVII, nr. 1, Cluj-Napoca.
- CHOMSKY, Noam, 1966, *Topics in the Theory of Generative Grammar*, The Hague: Mouton.
- CHOMSKY, Noam, 1986, *Knowledge of Language: Its Nature, Origin and Use*, New York: Praeger.
- CICERO, Marcus Tullius, ed. 1996, *De officiis*, Paris: Jules Delalain.
- CIOBANU, Ștefan, 1989, *Istoria literaturii române vechi*, București: Editura Eminescu.
- CLASSEN, Carl Joachim, 2000, *Rhetorical Criticism of the New Testament*, Tübingen: Mohr Siebeck.

- COLLINS, Raymond, 1999, *First Corinthians*, Collegeville: Liturgical Press.
- CORNEA, Paul, 1988, *Introducere în teoria lecturii*, București: Editura Minerva.
- COSĂCEANU, Anca, 1987, „Enunțarea – repere semiotice”, în *Studii și cercetări lingvistice*, București: Editura Academiei.
- COSGROVE, Charles, 1988, *The Cross and the Spirit: A Study in the Argument and Theology of Galatians*, Macon: Mercer University Press.
- COȘERIU, Eugeniu, 1997, *Sincronie, diacronie și istorie. Problema schimbării lingvistice*. Versiune în limba română de Nicolae Saramandu, București: Editura Enciclopedică.
- COȘERIU, Eugenio, 2004, *Teoria limbajului și lingvistica generală. Cinci studii*. Ediția în limba română de Nicolae Saramandu, București: Editura Enciclopedică (Ediție originală: 1962, *Teoría del language y lingüística general*, Madrid: Gredos).
- COTEANU, Ion, DĂNĂILĂ, Ion, 1970, *Introducere în lingvistica și filologia românească: probleme, bibliografie*, București: Editura Academiei.
- COTEANU, Ion, 1973, *Stilistica funcțională a limbii române. Stil, stilistică, limbaj*, București: Editura Academiei.
- COTEANU, Ion, SALA, Marius, 1987, *Etimologia și limba română. Principii-Probleme*, București: Editura Academiei.
- CRISTEA, Teodora, STOEAN, Carmen S., 2004, *Éléments de pragmatique linguistique*, București: Editura A.S.E.
- CROSSAN, John Dominic, 1973, *In parables: the challenge of the historical Jesus*, New York: Harper & Row.
- CRUTTENDEN, Alan, 1997, *Intonation*, Cambridge: Cambridge University Press.
- CUNIȚĂ, Alexandra, CRISTEA, Teodora, *Modalités d'énonciation et contrastivité. Les énoncés exclamatifs et les énoncés interrogatifs en roumain et en français*, București: TUB, 1986.
- DASCĂLU-JINGA, Laurenția (coord.), 2003, *Dialogul în limba română vorbită*, București: Oscar Print.
- DASCĂLU-JINGA, Laurenția, 2001, *Melodia vorbirii în limba română*, București: Editura Univers Enciclopedic.
- DEKKER, Paul, ALONI, Maria, BUTLER, Alastair, 2007, *Questions in dynamic semantics*, Emerald Group.
- DIMA, Cella, 1982, *De la vorbire la elocință*, București : Editura Albatros.

- DIMITRESCU, Florica, 2002, *Drumul neîntrerupt al limbii române*, Cluj-Napoca: Editura Clusium.
- DRAGOMIR, Camelia, 2006, *Teorii și concepte în pragmatica lingvistică*, Constanța: University Press.
- DRAGOMIRESCU, Gh., N., 1975, *Mica enciclopedie a figurilor de stil*, București: E.S.E.
- DRĂGAN, Gabriel, 1943, *Istoria literaturii române*, București: Editura Cugetarea.
- DRĂGANU, Nicolae, 1945, *Elemente de sintaxă a limbii române*, București: Institutul de lingvistică.
- DUNN, James, 1993, *The Epistle to the Galatians*, Londra: A&C Black Publishers Limited.
- DUNN, James, 2003, *Jesus Remembered*, Grand Rapids: Wm. B. Eerdmans Publishing.
- DU PLESSIS, J. G., 1991, „Speech Act Theory and New Testament Interpretation with Special Reference to G. N. Leech's Pragmatic Principles”, în: *Text & Interpretation: New Approaches in the Criticism of the New Testament*, Edit. P. J. Hartin, J. H. Petzer, Leiden: E. J. Brill.
- EBELING, G., 1985, *The truth of the Gospel: An Exposition of Galatians*, Philadelphia: Fortress Press.
- ERIKSSON, Anders, OLBRICHT, Thomas, UBELACKER, Walter, (coord.), 2000, *Rhetorical Argumentation in Biblical Texts*, Emory University.
- FEE, Gordon, 1987, *The First Epistle to The Corinthians*, Michigan: Wm. B. Eerdmans Publishing Co.
- FERRÉOL, Gilles, 1998, *Metode și tehnici de exprimare scrisă și orală*, Iași: Editura Polirom.
- FILIPAȘ, Zaharia Elena, 1993, *Retorică și semnificație*, București: Editura Paideia.
- FISCHER, I VASILIU, Em., 1953, „Vorbirea directă și indirectă”, în: *Limba Română*, nr. 4.
- FLORESCU, Vasile, 1973, *Retorica și neoretorica. Geneză. Evoluție. Perspective.*, București: Editura Academiei.
- FONTANIER, P., 1968, *Les figures des discours*, Paris: Flammarion.
- FOUCAULT, Michel, 1998, *Ordinea discursului: un discurs despre discurs*, București: Editura Eurosong & Book.
- FRANK, Jane, 1990, „You call that a rhetorical question? Forms and functions of rhetorical questions in conversation”, în *Journal of Pragmatics*, vol. 14.
- FUNK, Robert, 1996, *Honest to Jesus*, New York: HarperCollins.
- GAFTON, Alexandru, 2001, *Elemente de istorie a limbii române*, Iași: Editura Restitutio.

- GAFTON, Alexandru, 2001, *Evoluția limbii române prin traduceri biblice din secolul al XVI-lea. Studiu lingvistic asupra Codicelui Bratul în comparație cu Codicele Voronețean, Praxiul Coresian și Apostolul Iorga*, Iași: Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”.
- GARDÉS-TAMINE, Joelle, 1996, *La Rhetorique*, Paris: Armand Colin.
- GĂITĂNARU, Ștefan, 2010, *Gramatica limbii române. Analize și explicații*, Pitești: Editura Tiparg.
- GĂITĂNARU, Ștefan, 2002, *Studii și articole de gramatică*, Pitești: Editura Tempora.
- GHEORGHE, Mihai, 1998, *Retorica tradițională și retorici moderne*, București : Editura Bic All.
- GHEȚIE, Ion, 1972, „Biblia de la București și procesul de unificare a limbii române literare” în: *Studii de limbă literară și filologie*, II, București: Editura Academiei.
- GHEȚIE, Ion, 1974, *Începuturile scrisului în limba română: contribuții filologice și lingvistice*, București: Editura Academiei.
- GHIDEANU, Teodor, 1993, *Retorica*, Iași: Editura Stefan cel Mare.
- GOLOPENȚIA – ERETESCU, Sanda, 1978, „Morfologia conversației”, în: *Studii și cercetări lingvistice*, nr. 5, pp. 547-552.
- GOSSIN, R., 2002, *Pour conter la Bible*, Aix-en-Provence: Edisud.
- GRAUR, Al. (coordonator), 1963, *Gramatica limbii române*. Vol. I, ediția a II-a, București: Editura Academiei.
- GRECU, C., 1982, *Logica interogativă și aplicațiile ei*, București: Editura Științifică și Enciclopedică.
- GROENENDIJK, Jeroen, STOKHOF, Martin, 1999, „Meaning in motion”, în: *Reference and Anaphoric Relations*, editori K. von Heusinger și U. Egli, Dordrecht: Kluwer.
- GUIRAUD, Pierre, 1954, *Les caractères statistiques du vocabulaire. Essai de méthodologie*, Paris: Presses Universitaires de France.
- GUNDRY, Robert, 1994, *Matthew: A Commentary on his Handbook for a Mixed Church under Persecution*, Grand Rapids: Wm. B. Eerdmans Publishing Co.
- GURĂ DE AUR, Ioan, 2005, *Omiliile la Epistola către Romani*, București: Editura Christiana.
- GUSTI, Dimitrie, 1984 [1852], *Ritorica română pentru tinerime studioasă*. Ediție de Marian Frânculescu, București: Editura Științifică și Enciclopedică.
- GUȚU ROMALO, Valeria (coordonator), 2005, *Gramatica limbii române. I. Cuvântul*, Vol. II: *Enunțul (GALR, I, II)*, București: Editura Academiei Române.

- GUȚU ROMALO, Valeria, 1999, *Obiectiv și subiectiv în evoluția limbii române*, București: Editura Academiei Române.
- HALL, R. G., 1987, „The Rhetorical Outline for Galatians: A Reconsideration”, în: *Journal of Biblical Literature*.
- HANEȘ, Petre, 1970, *Studii de istorie literară*, București: Editura Minerva.
- HARRINGTON, Daniel J., 1991, „The Gospel of Matthew”, în: *Sacra Pagina I*, Collegeville: Liturgical Press.
- HEIL, John Paul, 2005, *The Rhetorical Role of Scripture in 1 Corinthians*, Atlanta: Society of Biblical Literature.
- HELIADÉ-RĂDULESCU, Ion, 1980, *Gramatica românească*, București: Editura Eminescu.
- HEPBURN, Alexa, POTTER, Jonathan, 2011, „Recipients designed: Tag questions and gender”, în: *Conversation and Gender*, edit.: Speer, Susan, Stokoe, Elizabeth, Cambridge University Press.
- HERMOGÈNE, 1997, *L'art rhétorique*, introduction et notes par M. Pattilon, Lausanne: L'age d'Homme.
- HIETANEN, Mika, 2007, *Paul's Argumentation in Galatians: a Pragma-Dialectical Analysis*, Londra: T&T Clark International.
- HINTIKKA, J., 1976, *The Semantics of Questions and The Questions of Semantics*, Amsterdam: North Holland.
- HIZ, Henry, 1978, *Question*, Dordrecht: Reidel.
- HORN, Laurence, 1989, *A Natural History of Negation*, University of Chicago Press.
- HRISTEA, Theodor (coord.), 1984, *Sinteze de limba română*. Ediția a III-a, București: Editura Albatros.
- HUDSON, Richard, 1975, „The Meaning of questions”, în: *Language*, vol 51.
- HULTGREN, Arland, 2000, *The Parables of Jesus*, Grand Rapids: Wm. B. Eerdmans Publishing Co.
- HUMBOLDT, Wilhelm von, 2008, *Despre diversitatea structurală a limbilor și influența ei asupra dezvoltării spirituale a umanității*. Trad. rom. de E. Munteanu, București: Humanitas.
- IACOB, Niculina, 2000, *Limbaajul biblic românesc (1640-1800). Aspecte ale evoluției limbii române literare până la 1840*. Vol. I, Suceava: Editura Universității ”Ștefan cel Mare”.

- IACOB, Niculina, 2001, *Limbaul biblic românesc. Biblia de la Blaj – Text de referință în tradiția biblică românească*. Vol. II, Suceava: Editura Universității „Ștefan cel Mare”
- IACOB, Niculina, 2005, “Limba și stilul Vulgatei de la Blaj (1760-1761)”, în: Camil Mureșan (coord.), *Biblia Vulgata. Blaj, 1760-1761*, vol. V, București: Editura Academiei Române.
- ILIE, Cornelia, 2003, „Discourse and metadiscourse in parliamentary debates”, în *Journal of Language and Politics*, John Benjamins Publishing Company.
- IONESCU, Emil, 1992, *Manual de lingvistică generală*, București: Editura All.
- IONESCU, Emil, 1997, „Despre vorbirea directă și indirectă”, în: *Limba și literatura română*, nr.3, pp. 11-14.
- IONESCU, Emil, 1997, *Adevăr și limba naturală*, București: Editura All.
- IONESCU-RUXĂNDIOIU, Liliana, 2003, *Limba și comunicare. Elemente de pragmatică lingvistică*, București: Editura All.
- IONESCU-RUXĂNDIOIU, Liliana, 1995, *Conversația. Structuri și strategii*, București, Editura All.
- IORDAN, Iorgu, 1969, *Istoria literaturii române în secolul al XVIII-lea (1688-1821)*, ediție îngrijită de Barbu Theodorescu, vol.I-II, București: Editura Didactică și Pedagogică.
- IORDAN, Iorgu, 1954, „Limba literară. Privire generală”, în: *Limba română*, III, nr. 6, p. 69.
- IORDAN, Iorgu, 1975, *Stilistica limbii române*, București: Editura Științifică.
- IORGA, Nicolae, 1904, *Istoria literaturii religioase a românilor până la 1688*, București: Atelierele Grafice I. V. Socecu.
- IRIMIA, Dumitru, 1987, *Stilistica limbii române*, Iași: Editura Junimea.
- IRIMIA, Dumitru, 1983, *Structura gramaticală a limbii române. Sintaxa*, Iași: Editura Junimea.
- IVĂNIȘ-FREȚIU, Maria, 2001, *Limba română și limbajul rugăciunii. Limba română ca limbă liturgică*, București: Editura Anastasia.
- JAMES, Williams, 1978, „Quelques considérations sur la méthode subjective”, în: *The Work of Williams James* 5, Cambridge: Harvard University.
- JANDA, Richard D., 1985, „Echo-questions are evidence for what?”, în *Chicago Linguistic Society*, Vol. 21.
- JESPESEN, Otto, 2007, *The Philosophy of Grammar*, Abingdon: Taylor&Francis.

- JOBLING, David, PIPPIN Tina, SCHLEIFER, Ronald, (coord.), 2001, *The Postmodern Bible Reader*, Wiley-Blackwell.
- Johnson, Luke Timothy, 2012, *Reading Romans: A Literary and Theological Commentary*, Smyth & Helwys.
- JUNG, Verena, SCHROTT, Angela, 2003, „A question of time? Question types and speech act shifts from a historical-contrastive perspective: some examples from Old Spanish and Middle English”, în: *Meaning Through Language Contrast*, Vol 2, Amsterdam: Philadelphia.
- JURCA, Eugen, 2009, *Retorică și omiletică*, București: Editura Galaxia Gutenberg.
- KARAVIDOPOULOS, Ioannis, 2006, *Comentariu la Evanghelia după Marcu*, București: Editura Bizantină.
- KAY, Paul, 2004, „Pragmatic Aspects of Grammatical Constructions”, in *The Handbook of Pragmatics*, Oxford: Blackwell.
- KEENER, Craig, 2009, *The Gospel of Matthew: a Socio-Rhetorical Commentary*, Grand Rapids: Wm. B. Eerdmans Publishing Co.
- KENNEDY, George-Alexander, 1984, *New Testament Interpretation through Rhetorical Criticism*, University of North Carolina Press.
- KERBRAT-ORECCHIONI, Catherine, 1990, *Les interactions verbales*, vol. I-III, Paris: Armand Colin.
- KERBRAT-ORECCHIONI, Catherine, 1991, *La Question*, P. U. de Lyon.
- KRUSE, G. Colin, 2012, *Paul's Letter to the Romans*, Michigan: Wm. B. Eerdmans Publishing Co.
- LABUSCHAGNE, Casper Jeremiah, 1966, *The Incomparability of Yahweh in the Old Testament*, Leiden: Brill.
- LAKOFF, Robin Tolmach, 2004, *Language and Woman's Place: Text and Commentaries*, Oxford University Press.
- LAMY, B., 1998, *La Rhétorique ou l'art de parler*, Paris: Honore Champion.
- LEMMER, H.R., 1992, „Mnemonic Reference to the Spirit as a Persuasive Tool (Galatians 3:1-6 within the argument, 3:1-4:11)”, în: *Neotestamentica*, vol. 26, nr. 2, New Testament Society of South Africa.
- LEVINSON, Stephen, 1983, *Pragmatics*, Cambridge: Cambridge University Press.
- LIOY, Dan, 2012, *Bible Lesson Commentary*, David C. Cook.
- MACARTHUR, John, 2005, *The MacArthur Bible Commentary*, Nashville: Thomas Nelson Inc.

- MACK, Burton, 1990, *Rhetoric and the New Testament. Guides to Biblical Scholarship*, Minneapolis: Fortress.
- MAINGUENEAU, Dominique, 2007, *Pragmatică pentru discursul literar. Enunțarea literară*, Iași, Editura: Institutul European.
- MALLEN, Peter, 2008, *The Reading and Transformation of Isaiah in Luke-Acts*, Londra: T&T Clark.
- MANOLIU-MANEA, Maria, CORNILESCU, Alexandra, NICOLESCU, Elisabeta, 1993, *Gramatică, pragmasemantică și discurs*, București: Editura Litera.
- MANCAȘ, Mihaela, 1988, „Coerența textului și figura retorică”, în: *Studii și cercetări lingvistice*, nr.4, pp. 297-305.
- MARCOVICI, Simeon, 1834, *Curs de retorica*, București: Tipografia lui Ion Heliade-Rădulescu.
- MAREȘ, Alexandru, 2000, „Considerații pe marginea datării Psaltirii Hurmuzaki”, în: *LR*, XLIX, nr. 4–6, p. 675–683; cf. *Psaltirea Hurmuzaki*, I, București, Editura Academiei Române, 2005, p. 19.
- MARTYN, James Louis, 2004, *Galatians*, Yale University Press.
- MĂGUREANU, Anca, 1985, „Dialog vs. conversație. Propuneri pentru o tipologie a schimburilor comunicaționale”, în: *Studii și cercetări lingvistice*, nr. 3, București: Editura Academiei.
- MEIBAUER, J., „Implicature”, în: *Encyclopedia of Language and Linguistics*, Vol. 5, Edit.: K. Brown, Oxford: Elsevier.
- MICHAELSTAEDTER, Carlo, 1998, *La persuasion et la rhétorique*, 2 vol., Paris: Sommieres-Éclat.
- MICU, Samuil, „Cătră cetitoriu”, în: *B1795*, Blaj.
- MIHAI, Gheorghe, 1998, *Retorica tradițională și retorici moderne*, București: Editura Bic All.
- MITCHELL, Margaret-Mary, 1991, *Paul and the Rhetoric of Reconciliation*, Kentucky: John Knox Press Louisville.
- MITROFANOVICI, Vasile, 1875, *Omiletica Bisericii dreptcredincioase răsăritene*, Cernăuți.
- MOO, Douglas, 1996, *The Epistle to the Romans*, Michigan: Wm. B. Eerdmans Publishing Co.
- MOO, Douglas, 2002, *Encountering the Book of Romans: a Theological Survey*, Baker Academic.
- MORIER, Henri, 1975, *Dictionnaire de poétique et de rhétorique*, Paris: P. U. F.

- MORRIS, Leon, 1985, *1 Corinthians*, Leicester: Inter-Varsity Press.
- MUNTEANU, Eugen, 1995, *Studii de lexicologie biblică*, Iași: Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”.
- MUNTEANU, Eugen, 2008, *Lexicologie biblică românească*, București: Editura Humanitas.
- MURĂREȚ, Ion; MURĂREȚ, Maria, 1989, *Petit traité de rhétorique. L'élocution et les figures de style*. Editura Universității din București.
- NOH, Eun-Ju, 1995, „A Pragmatic Approach to metalinguistic negation”, în: *UCL Working Papers in Linguistics*, 7.
- OEPKE, Albrecht, 1960, *Der Brief des Paulus an die Galater*, Berlin: Evangelische Verlagsanstalt.
- OLBRICHT, Thomas, Sumney Jerry, 2001, *Paul and Phatos*, Society of Biblical Literature.
- ONU, Liviu, 2000, *Terminologia creștină și istoria limbii române*, București: Editura Academiei Române.
- PANĂ DINDELEGAN, Gabriela, 1974, *Sintaxa transformațională a limbii române*, București: Editura Academiei.
- PANĂ DINDELEGAN, Gabriela, (coord.), 2004, *Tradiție și inovație în studiul limbii române*, București: Editura Universității.
- PANĂ-DINDELEGAN, Gabriela (coordonator), 2006, *Limba română: aspecte sincronice și diacronice*, București: Editura Universității București.
- PATILLON, Michel, 1990, *Elements de rhétorique classique*, Paris: Nathan.
- PAVEL, Eugen, 2000, „Un monument de limbă literară: Biblia lui Samuil Micu”, în: *Biblia de la Blaj (1795)*. Ediție realizată sub înaltul patronaj al P.S. Virgil Bercea, episcopul Eparhiei Române Unite de Oradea, și sub egida științifică a Academiei Române, Institutul de Istorie Cluj-Napoca, cu binecuvântarea Î.P.S. Lucian Mureșan, Mitropolitul Bisericii Române Unite, Roma.
- PAVEL, Eugen, 2007, *Între filologie și bibliofilie*, Cluj: Editura „Biblioteca Apostrof”.
- PEIRCE, Charles, 1878, „How to make our ideas clear”, în: *Writings of Charles S. Peirce*, Vol. 3, Indiana University Press..
- PERELMAN, Ch.; OLBRECHTS-TYTECA, L., 1989, *Rhétorique*, Editions de l'Université de Bruxxeles.
- PERPESSICIUS, 1986, *Scriitori români*, București: Editura Minerva.
- PHILLIPS, John, 2005, *Exploring 1&2 Thessalonians: An Expository Commentary*, Grand Rapids: Kregel Publications.

- PIUARIU-MOLNAR, Ioan, 1798, *Retorica adică învățătura și întocmirea frumoasei cuvântări*, Buda.
- POPOVICI, Dimitrie, 1972, în: *Studii Literare. I. Literatura română în epoca „luminilor”*. Ediție îngrijită și note de I. Em. Petrescu, Postfață de Aurel Martin, Cluj, Editura Dacia.
- PORTER, Stanley, 2007, „The Ending of John’s Gospel”, în: *From Biblical Criticism to Biblical Faith*, Macon: Mercer University Press.
- PORTER, Stanley, OLBRICHT, Thomas, (coord.), 1997, *The Rhetorical Analysis of Scripture: Essays from the 1995 London Conference*, Sheffield: Sheffield Academic Press.
- PUIU, Sidonia, 2000, „Indice de concordanțe ale numelor proprii” în: *Biblia de la Blaj* (1795), Roma.
- QUIRK, Randolph, 1985, *A Comprehensive Grammar of the English Language*, Londra: Longman.
- RADEFELDT, Schmidt, 1977, „On so-called ‘rhetorical’ questions”, în: *Journal of Pragmatics*, vol. 1.
- RADFORD, Andrew, 1988, *Transformational Grammar*, Cambridge: University Press.
- RAMSAY, William, 1997, *Historical Commentary on Galatians*, Kregel Publications.
- RÂPĂ-BUICLIU, Dan, 1999, *Cartea românească veche: Studia bibliologica*, Galați: Editura Alma.
- REBOUL, Olivier, 1994, *Introduction a la rhétorique. Théorie et pratique*, Paris: P. U. F.
- REBOUL, Anne; MOESCHLER, Jacques, 2001, *Pragmatica azi. O nouă știință a comunicării*. Traducere de Liana Pop, Cluj: Echinox.
- RESSEGUIE, James, 2005, *Narrative Criticism of the New Testament: An Introduction*, Grand Rapids: Baker Academic.
- RICHARDSON, Kurt, 1997, *The New American Commentary. Volume 36 – James*, Nashville: Broadman & Holman Publishers
- ROBBINS, Vernon, 2000, „Argumentative Textures in Socio-Rhetorical Interpretation”, în: *Rhetorical Argumentation in Biblical Texts*, Emory University.
- ROSETTI, Alexandru, 1945, *Istoria limbii române. Noțiuni generale*, București: Editura Veritas.
- ROSETTI, Alexandru, CAZACU, Boris, ONU, Liviu, 1971, *Istoria limbii române literare*, București: Editura Minerva.

- ROVENȚA-FRUMUȘANI, Daniela, 1995, *Semiotica discursului științific*, București: Editura Științifică.
- RUNGE, Steven, 2010, *Discourse Grammar of the Greek New Testament: A Practical Introduction for Teaching and Exegesis*, Hendrickson.
- RYRIE, Charles Caldwell, 2001, *First & Second Thessalonians*, Chicago: Moody Press.
- SALA, Marius (coordonator), 2006, *Enciclopedia limbii române*, București: Editura Univers Enciclopedic.
- SAUSSURE, Ferdinand de, 1998, *Curs de lingvistică generală*. Publicat de Charles Bally, Albert Sechehaye, în colaborare cu Albert Riedlinger. Ediție critică de Tullio De Mauro. Traducere și cuvânt înainte de Irina Izverna Tabac, Iași: Editura Polirom.
- SAW, Insawn, 1993, *Paul's Rhetoric in 1 Corinthians 15: An Analysis*, Lutheran School of Theology.
- SĂLĂVĂSTRU, Constantin, 2003, *Teoria și practica argumentării*, Iași: Polirom.
- SHOOK, J. R., SCHULTENOVER, D. G., 2009, *Introducere la The Reception of Pragmatism in France & the Rise of Roman Catholic Modernism, 1890-1914*, The Catholic University of America Press.
- SEARLE, R. J., 1969, *Speech Acts: An Essay in the Philosophy of Language*, Cambridge: Cambridge University Press.
- SEARLE, R. J., 1979, *Expression and meaning: Studies in the theory of speech acts*. Cambridge: Cambridge University Press.
- SENIOR, Donald, 2011, *Matthew*, Nashville: Abingdon Press.
- SHERVIN-WHITE, Nicholas, 1978, *Ancient Rome*, Longman Publishing Group.
- SFÂRLEA, Lidia, 1972, „Contribuții la delimitarea stilurilor literare românești”, în: *Studii de limbă literară și filologie*, Vol. II, București: Editura Academiei.
- SMIT, J., 1989, „The Letter of Paul to the Galatians: A Deliberative Speech”, în: *New Testament Studies* 35.
- SNYMAN, A. H., „1 Corinthians 1:18-31 from a rhetorical perspective”, în: *Acta Theologica*, 2009, vol. 29, University of the Free State.
- SOARDS, Marion, 1994, *The Speeches in Acts*, Louisville: John Knox Press.
- SONG, Changwon Song, 2004, *Reading Romans as a Diatribe*, New York: Peter Lang Publishing.
- STATI, Sorin, 1966, „Clasificarea enunțurilor după expresie, conținut sintactic și sens”, în: *Studii și cercetări lingvistice*, nr. 4, pp. 387-399.

- STEIN, Robert, 1994, *The Method and Message of Jesus' Teachings*, Londra: Westminster John Knox Press.
- STOICHIȚOIU ICHIM, Adriana, 2001, *Vocabularul limbii române actuale. Dinamică, influențe, creativitate*, București: Editura All.
- STOWERS, Stanley Kent, 1981, *The Diatribe and Paul's Letter to the Romans*, SBLDS 57, Society of Biblical Literature.
- SUDO, Yasutada, 2007, „Metalinguistic semantics for echo questions”, în: *Proceedings of the Sixteenth Amsterdam Colloquium*, Editori: Maria Aloni, Paul Dekker and Floris Roelofsen, Amsterdam: ILLC/Department of Philosophy, University of Amsterdam.
- SUMMER, Thomas Osmond, 2011, *Commentary on the Gospels*, Nabu Press.
- ȘAGUNA, Andrei, 2008, *Teologia Pastorală pentru preoții de lege ortodoxă răsăriteană*. Ediție îngrijită și prefătată de Pr. lect. dr. Emil Cioară, Editura Universității din Oradea.
- ȘĂINEANU, Lazăr, 1887, *Încercare asupra semasiologiei limbii române*, București: Editura Academiei Române.
- ȘĂINEANU, Lazăr, cf. Ediție modernă: 1999, *Încercare asupra semasiologiei limbii române. Studii istorice despre tranzițiunea sensurilor*, Timișoara: Editura de Vest.
- ȘERBĂNESCU, Andra, 2002, *Întrebarea*, București: Editura Polirom.
- ȘERBĂNESCU, Andra, 1992, „Elipsa (în propoziția interogativă)”, în: *Studii și cercetări lingvistice*, nr. 1, pp. 93- 99.
- TALBERT, Charles, 2002, *Reading Luke: A Literary and Theological Commentary*, Macon: Smyth & Helwys Publishing.
- TANNEHILL, Robert, 1996, *Luke*, Nashville: Abingdon Press.
- TELEOACĂ, Dana-Luminița, 2001, „Reflexe ale terminologiei religioase românești în limbajul comun”, în: *Limba română*, nr. 1-2, București: Editura Academiei Române.
- TELEOACĂ, Dana-Luminița, 2005, *Terminologia religioasă creștină în limba română*, București: Editura Academiei Române.
- THISELTON, Anthony, 1997, „Speech-act theory and the Claim That God Speaks: Nicholas Wolterstorff's Divine Discourse”, în: *Scottish Journal of Theology*, Vol. 50.
- TITUS, Livius, 1959, *De la fundarea Romei*, București: Editura Științifică.

- TOADER, Ioan, 2002, *Retorica amvonului*, Cluj-Napoca: Editura Presa Universitară Clujeană.
- TODOROV, Tzvetan, 1983, „Une fête manqué: La rhétorique...”, în: *Cahiers Roumains d'Études Littéraires*, 3.
- TOLMIE, Francois, 2005, *Persuading the Galatians*, Tubingen: Mohr Siebeck.
- TOMA, Pavel, 1993, *Mirajul lingvistic. Eseu asupra modernizării intelectuale*, București: Univers.
- TURNER, Charles, 2001, *Biblical Bible Translating, Lightning Source*, Sovereign Glace Publisher.
- ȚIGĂNUȘ, Virgil Nistru, 2005, *Logosul și clepsidra: Ipostaze ale retoricii*, Galați: Editura Sinteze.
- VANDERVEKEN, Daniel, 1991, *Meaning and Speech Acts*, Cambridge: Cambridge University Press.
- VASILIU, Emanuel, 1978, *Preliminarii logice la semantica frazei*, București: Editura Științifică și Enciclopedică.
- VACHEK, Josef, 1964, *A Prague School Reader in Linguistics*, Bloomington.
- VASILIU, Emanuel, 1990, *Introducere în teoria textului*, București: Editura Științifică.
- VASILIU, Emanuel, GOLOPENȚIA-ERETESCU, Sanda, 1969, *Sintaxa transformațională a limbii române*, București: Editura Academiei.
- VONIGA, David, 1907, *Omiletica sau studiul oratoriei bisericești*, Orăștie: Tipografia nouă.
- VINTILĂ RĂDULESCU, Ioana, 1999, *Terminologia și problemele ei actuale*, București: Editura Academiei Române.
- WELLS, Jan, 2003, *The Epistle to the Romans: An Inductive Bible Study*, Xulon Press.
- WITHERINGTON, Ben III, 2008, *New Testament Rhetoric: An Introduction Guide to the Art of Persuasion in and of the New Testament*, Cascade Books.
- WUELLNER, Wilhelm, 1979, „Greek rhetoric and Pauline Argumentation”, în: *Early Christian Literature and the Classical Intellectual Tradition: In Honorem Robert M. Grant*, Paris: Beauchesne.
- WUELLNER, Wilhelm, 2004, „Paul as Pastor: The Function of Rhetorical Question in First Corinthians”, în: *L'Apôtre Paul. Personnalité, Style et Conception du Ministère*, BETL 73, Leuven: Leuven University Press.

2.2. ENCICLOPEDII, DICȚIONARE, GLOSARE

- *** 1998, *Dicționar enciclopedic al Bibliei* (DEB), (coord. P.-M. Bogaert et alii). Traducere românească de Dan Slușanschi, București: Humanitas (Ed. orig. *Petit dictionnaire encyclopedique de la Bible*, Turnhout, Editions Brepols, 1987).
- *** 1998², *Dicționarul explicativ al limbii române* (DEX), București: Univers Enciclopedic.
- *** *Ortografia limbii române. Cercetare bibliografică*, București: Editura Academiei, 1970, p. 184.
- ALEXANDER, Pat (coord.), 1996, *Enciclopedia Bibliei* (EB). Traducere în limba română de Mihaela Mitrofan, Vasile Lup, Adela Pop, Costel Gott, Eugen Zehan. Cluj: Logos (Ed. orig. *Encyclopedia of Bible*, Lion Publishing, Oxford, 1986).
- AUNE, David-Edward, 2003, *The Westminster Dictionary of New Testament and Early Christian Literature and Rhetoric*, Kentucky: Westminster John Knox Press.
- BIDU-VRÂNCEANU, Angela, CĂLĂRAȘU, Cristina, IONESCU-RUXĂNDIOIU, Liliana, MANCAȘ, Mihaela, PANĂ DINDELEGAN, Gabriela, 2001, *Dicționar de științe ale limbii*, București: Editura Nemira.
- BRANIȘTE, Ene, 2001, *Dicționar enciclopedic de cunoștințe religioase*, Caransebeș: Editura Diecezană.
- BRIA, Ion, 1994, *Dicționar de Teologie Ortodoxă de la A la Z*, București: Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române.
- COCAGNAC, Maurice, 1997, *Simboluri biblice. Lexic teologic*. Traducere din franceză de Michaela Slăvescu, București: Humanitas.
- COMTE, Fernand, 1999, *Dicționar de creștinism*. Traducere în limba română de Cristina Chiculescu, București: Editura Niculescu.
- ENESCU, Gh., 1985, *Dicționar de logică*, București: Editura Științifică și Enciclopedică.
- FOUILLOUX, Danielle, 1998, *Dicționar cultural al Bibliei*. Traducere de Ana Vancu, București: Editura Nemira.
- FRÎNCULESCU, Mircea, 1980, *Retorică românească: antologie*, București: Editura Minerva.
- LÉON-DUFOUR, Xavier et alii (coord.), 2001, *Vocabular de teologie biblică*. Traducere în română coordonată de Francisca Băltăceanu și Monica Broșteanu, București: Editura Arhiepiscopiei Romano-Catolice (Ed. orig. *Vocabulaire de Théologie Biblique*, Paris, Editions du Cref, 1970).

- LONGTON, Joseph (coordonator), 1999, *Dicționar enciclopedic al Bibliei*. Traducere de Dan Slușanschi, București: Editura Humanitas.
- MIRCEA, Ioan, 1995, *Dicționar al Noului Testament*, București: Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române.
- MOESCHLER, Jacques, REBOUL, Anne, 1999, *Dicționar enciclopedic de pragmatică*, coord. trad. Carmen Vlad și Liana Pop, Cluj-Napoca: Echinox.
- MOLINIÉ, Georges, 1992, *Dictionnaire de rhétorique*, Paris: Librairie Générale Française.
- VANHOOZER, Kevin (coord.), 2005, *Dictionary for Theological Interpretation of the Bible*, Grand Rapids: Baker Book House Company.

